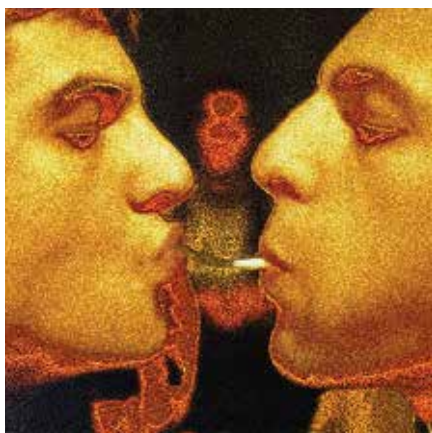


# КОНОПОТ ВО МАКЕДОНИЈА

---

ВЛАТКО ДЕКОВ



Издавач: Здружение ХОПС – Опции за здрав живот Скопје  
За издавачот: Хајди Штерјева Симоновиќ, извршна директорка,  
Здружение ХОПС – Опции за здрав живот Скопје  
Наслов: Конопот во Македонија  
Авто: Влатко Деков  
Лектура: Весна Костоска  
Дизајн: Кома Дизајн Студио  
Печати: Пропоинт  
Тираж: 300 примероци

CIP - Каталогизација во публикација  
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје  
663.522(497.7)

ДЕКОВ, Влатко

Конопот во Македонија / Влатко Деков. - Скопје : Здружение ХОПС  
– Опции за здрав живот Скопје, 2021. - [88] стр. : илустр. ; 21 см

Библиографија: стр. 83-87

ISBN 978-608-4701-46-0

а) Коноп (*Cannabis sativa*) -- Одгледување -- Македонија б) Коноп  
(*Cannabis sativa*) -- Употреба -- Македонија

COBISS.MK-ID 55671301



#### ПРИЗНАНИЕ

Ова дело немаше да се издаде без помошта на голем број луѓе. Затоа огромна благодарност изразуваме до Вања Димитриевски со кого заеднички работевме на реализацијата на идејата за пишување монографија за конопот во Македонија, потоа до Аница Димовска, Ивица Цековски, Елеонора Стојановиќ, Мери Стојанова, Воскре Наумоска Илиева, Марија Тошева, Ален Нанов, Стевчо Стефанов, Боби Божинов, Васе Јанев, Сашо Гигов-Гиш, Влатко Галевски, Златко Трајковски-Хинки, Ирена Цветковиќ, како и до сите луѓе кои беа интервјуирани или помогнаа на кој било начин за ова дело да го добие финалниот изглед.

Оваа анализа беше овозможена со финансиска поддршка од Фондација „Отворено општество – Македонија“.

#### ЗАБЕЛЕШКА

Целта на оваа книга е да понуди научни, историски и културолошки факти за конопот, односно канабисот, растение кое било значајно за многу народи и заедници вклучително и за оние кои живееле или сè уште живеат на територијата на Македонија.



# Содржина

Вовед.....	7
Име и општи својства на конопот .....	12
Потекло на конопот .....	11
Потекло на конопот во Македонија .....	22
Одгледување коноп во Македонија.....	26
Обработка на конопот.....	32
Употреба на конопот во медицински цели .....	36
Употреба на конопот во традиционалните заедници .....	45
Обредна употреба .....	45
Популарна култура.....	52
Ристо - ганца гуру.....	56
Скопска сцена .....	62
Употреба на коноп со други супстанции .....	66
Конопот и уметноста.....	67
Законски пречки .....	80
Библиографија .....	83



# Конопот и уметноста

Како што спомнавме и претходно, коноп почнале да консумираат по-либералните луѓе, најчесто уметниците, а посебно музичарите. Ова не значи дека и други луѓе кои не се дел од уметничката или музичката сцена не користеле коноп. Често пати употребата на коноп била поврзувана со рок- и џез-музиката. Тоа било така затоа што речиси и да не постоеле луѓе кои слушале народна музика во седумдесеттите години бидејќи таа музика не била широко распространета, додека турбофолкот се појавува на крајот на 80-тите и почетокот на 90-тите години. „Голем дел од уметниците користеа ганџа или немаа скрупули околу тоа. Така да конопот дефинитивно има големо значење за развојот на уметноста или обратно.“

А токму музичките бендови и автори се меѓу првите кои пеат за конопот во своите песни. Во 80-тите и 90-тите години тоа беше во скриена форма при што конопот или марихуаната се нарекуваше Маријана, Мара, а песните честопати беа двосмислени како кај „Студени нозе“ – Маријана или пак само се спомнуваше некоја работа што укажува на пушење коноп како во рефренот на „Келав дабар“ од „Ласт експедишн“ – Што виткаш Енко? Што виткаш Енко?

Во последниве 10 до 15 години многу песни се целосно посветени на конопот, па дури и нивните наслови се многу јасни и без метафори – Подземен ефект – Зелен пут, ЛД Пистолеро – Берам туфки. Д – Зелена оаза. „Суперхикс“ ја имаат „На љута рана љута ганџа“.

Интересно е тоа што денес дури и музичари од народниот мелос учествуваат во песни во кои се спомнува конопот. Таков е случајот со песната „Дими џам“ на Слаткарестика, Тајзи и познатиот саксофонист Ферус Мустафов.



Дека нивниот рап никогаш не бил само вид музика туку пркос на забраните и критика на дволичноста на системот беше и потегот на сафистите кои си испушија џоинт на бина давајќи јавна поддршка за легализација на канабисот. (Влатко Деков, текст и фотографија за настапот на САФ на Таксират 2015 г., објавен на музичкиот портал Критика)





Сепак, во Македонија не се случи некоја поголема акција или иницијативи на уметниците во насока на легализација на конопот како што е примерот со иницијативата и официјалното писмо на повеќемина југословенски музичари и уметници во 1990 година. Влада Дивљан, Бајага и инструктори, Срѓан Гојковиќ-Гиле, Давид Албахари, Желимир Жилник се меѓу дваесетте имиња кои на почетокот на 1990 година испратиле петиција до Сојузното собрание на СФРЈ и Републичкото собрание на Социјалистичка Република Србија со наслов Предлог за декриминализација на канабисот. Потписниците на оваа петиција сметаат дека постоечкото југословенско законодавство кое ја регулира употребата на психоактивните супстанции каде што спаѓаат и дериватите на канабисот ги ограничува слободата и човековите права.

Потписниците велат: „Ние мислиме дека канабисот и неговите деривати не предизвикуваат интоксикација која е поопасна по здравјето и општествено поштетна од онаа која ја предизвикуваат алкохолот и никотинот. Затоа сметаме дека е неопходно индискиот коноп (деривати на канабисот: марихуана и хашиш) да се тргнат од листата на опојни дроги и психотропни супстанции објавени во Законот за производство и промет на опојни дроги, односно да се укине инкриминацијата на канабисот, а трговијата со канабисот да се регулира. На тој начин ќе се избегне криминализацијата на голем број на граѓани уживатели на канабис кои по секој друг основ остануваат во рамките на законите и прифатените општествени норми.“ Понатаму во текстот се тврди дека секоја прохибиционистичка политика во пракса се потврдува дека е контрапродуктивна. Таа создава развој на црниот пазар, цветање на криминалот и доведува до сè поголема криминализација на граѓаните.

Потписниците сметаат дека прохибиционистичката политика ја спречува идејата за основното право на избор на сопствената состојба на свест. „Сметаме дека ова право е во ист ранг како и правото на слобода на мислење и изразување, слобода на веросиповест и право на приватност.“ Оваа состојба на свест под влијание на канабисот потписниците ја изедначуваат со медитативните техники, сексуалноста и сл. Писмото

завршува со надеж дека овие прашања ќе бидат вклучени во тековните уставни и законодавни преиспитувања во Југославија.

Во Македонија уметниците зборувале за конопот во приватни разговори, преку своите уметнички дела и понекогаш во емисиите на студентско радио и пред сè на брановите на музичкото радио Канал 103, каде што според нашите сеќавања и сеќавањата на некои од водителите на ова радио повремено се актуелизирало прашањето за легализација на конопот. Исто така тука треба да се спомене и списанието „Маргина“ кое во неколку броја континуирано уште од 1994 година пишуваше за разни видови психоактивни супстанции, вклучувајќи го и конопот.

Во декември 1973 година, во Културно-информативниот центар за време на отворањето на самостојната изложба на Милош Коџоман „Дрога“, Коџоман и Драгољуб Бежан го изведуваат перформансот „Кралица на афионот“. Во еден агол од изложбениот простор е поставена неодадаистичка инсталација, торзо на кукла, со жици на главата, на чии краеви се поставени афионови чушки, со очила ленокни на кои останало само едно стакло и нога од детска кукла и чевел прикачени на жица наместо раце. Во устата на куклата стои црево поврзано со наргиле. Внатре во куклата е инсталиран скриен механизам за таа да може да го вдишува тутунот од наргилето и да го испушта чадот преку ушите. На вратот има ѓердан направен од игли од шприцеви со што се засилува целокупното симболично отелотворување на куклата како фигура на дрогите. Бежан излегува на сцената како уште еден претставник на застрашувачката магија на дрогите, носи капа во форма на цилиндар во кој се вкрстени игли од два шприца. Откако Милош Коџоман се појавува на сцена, облечен во црн кадифен костим, налик на хипи облека, излегува и моделот облечен во црн фустан, со шапка во форма на афионова чушка на глава при што многу потсетува на вештерка или на заводлива и опасна вампирка. Настраноста во атмосферата ја засилува агресивната, гласна рок-музика што се слуша во заднина и го придружува појавувањето на изведувачите. Не само што успеваат да ја испровоцираат присутната публика, придонесувајќи до тензична атмосфера во изложбениот простор, туку на крај доаѓа



Полиција и ја затвора изложбата, додека постерите за изложбата биле пребоени со црна боја. (Димитров, С. и Тануровска, К. Б., 2019) Овој настан иако не е директно поврзан со конопот, сепак ја отсликува атмосферата, односно контекстот кој постоел во 70-тите години и каков бил односот на надлежните кон уметничките дела кои покренуваат прашања поврзани со психоактивните супстанции.

Во средината на 80-тите години од минатиот век, на македонската уметничка сцена се појавува една нова група на млади уметници студенти именувани како Зеро, кои понесени од идејата за стимулирање на уметничкиот процес, но и од фактот дека станува збор за еден модерен тренд посегнуваат кон експериментирање со психоактивни супстанции, вклучително и коноп. Александар Станковски, член на групата Зеро, јавно во повеќе наврати отворено говори за своите експерименти со психоделичните и психоактивни супстанции на кои уметникот гледа како на алатки со кои може на суптилно ниво да патува низ времето и просторот. „Највозвишените амбиции на групата Зеро во почетокот на нејзиното дејствување беше добро да се напуши хашиш или трева и да се шиба поликолор по ѕидовите на институциите во азискиот дел на Скопје. Се дружевме со нам слично изобличени креатури, имавме секој сопствена интима и многу патувавме (секако индивидуално). И ден-денес се сеќавам на некои психоделични патувања низ земјите на Африка, на Азија, на Средна и Западна Европа, со Пепси, со Игор, со Антони, со Жанета... од кои би можеле да се направат феноменални он д роуд (on the road) сценарија.“

Во неговото ликовно творештво мотивот на канабис е чест предмет на обработка како во сликарството, така и во неговите филмски остварувања, како што е филмот „Самитот на шаманите“ од 2004 година. Во април 2006 година, на изложбата „Мала ноќна музика (и други цртачки ониризми и лудила)“, Станковски изложува три необични композиции, траги од тутун и канабис врз лист хартија на која се виткала цигара.

Во 1995 година, во интервју за списанието „Маргини“ кое многу често во 90-тите години ја третираше темата на психоактивните супстанции,

Станковски ќе каже: „Конечно, лесните дроги според сите оние кои имаат искуство со нив, а и според многу научници неоптоварени од лажниот морал на пуританизмот, ќе ви потврдат дека хашишот и марихуаната се далеку побезопасни, понетоксични и, што е многу важно, понеагресивни наркотици од алкохолот кој е легален. Каков парадокс. Доколку оваа држава биде на ниво на предизвикот и ја сфати навистина предноста на граѓанските слободи и демократијата и ги декриминализира лесните дроги, тоа би можело да биде вистински радикален пресврт кон позитивно и отворено општество. Македонија може со ваков потез да реши огромен број од своите проблеми како во сферата на индивидуалните слободи, космополитизацијата на масите, амортизирањето на пазарот од тешките дроги и криминалитетот, како и разните болести кои одат со нив (СИДА, хепатитис, овердоуз, наркоманија), така и во сферите на економијата. Македонија може да произведува првокласна марихуана и согласно со тоа првокласен хашиш. Цената на овие стимуланси по килограм, како што сите знаеме, е многу повисока од цената на градинарските култури кои во огромни количини скапуваат по амбарите поради лошата економска политика што се води во оваа земја. Дрогерашкиот туризам е најисплатливиот и најпрофитабилниот во светот. Што мислите, зошто милиони туристи го посетуваат Амстердам? – сигурно сите не се заинтересирани да медитираат пред делата на Рембрант и Ван Гог (иако со добар џоинт посетата на музеите е вистинска мистична авантура). Доколку битните политички фактори го сфатат ова и дозволат канабисот слободно да вирее по полињата на Гевгелиско и на Струмичко заедно со пиперките и доматиите, тоа ќе биде крај на мизеријата и невработеноста на оваа истоштена и депресивна земја. Потребен е само еден мал законски едикт... Тоа, секако, треба да се случи пред другите држави од регионот да почнат тоа да го прават. Тој што е прв го собира кајмакот.“ (Маргина #26-28. 1995)

Во 2000 година, во тогашниот Центар за современа уметност, се случува фотоаудио инсталацијата „Shotgun“ („Шотган“) на авторите Елеонора Стојановиќ и Игор Андреевски. Беа изложени 10 фотографии кои ги

документираат ритуалните моменти на супкултурата на пушење коноп, прикажувајќи различни варијанти на шотган, односно процесот при пушење на коноп при кој една личност го дува димот од конопот во устата на друга личност. Во заднината на изложбата се репродуцира музика која го надополнува просторот во кој публиката беше активен учесник и можеше да интервенира симултано. Во најавата за овој настан е наведено дека станува за проект кој го документа и го слави процесот на комуникација која не познава сексуално, етничко и културно ограничување. Комуникација која не морализира, туку искушува, предизвикува. Овој настан се случува во периодот кога околу Македонија беснеат војни и еден ваков настан посветен на културата на употреба на конопот во која се слават принципите на заедништво и толеранција претставува и своевиден бунт кон војната и омразата. Неколку фотографии од овој настан се искористени како илустрации во оваа книга.



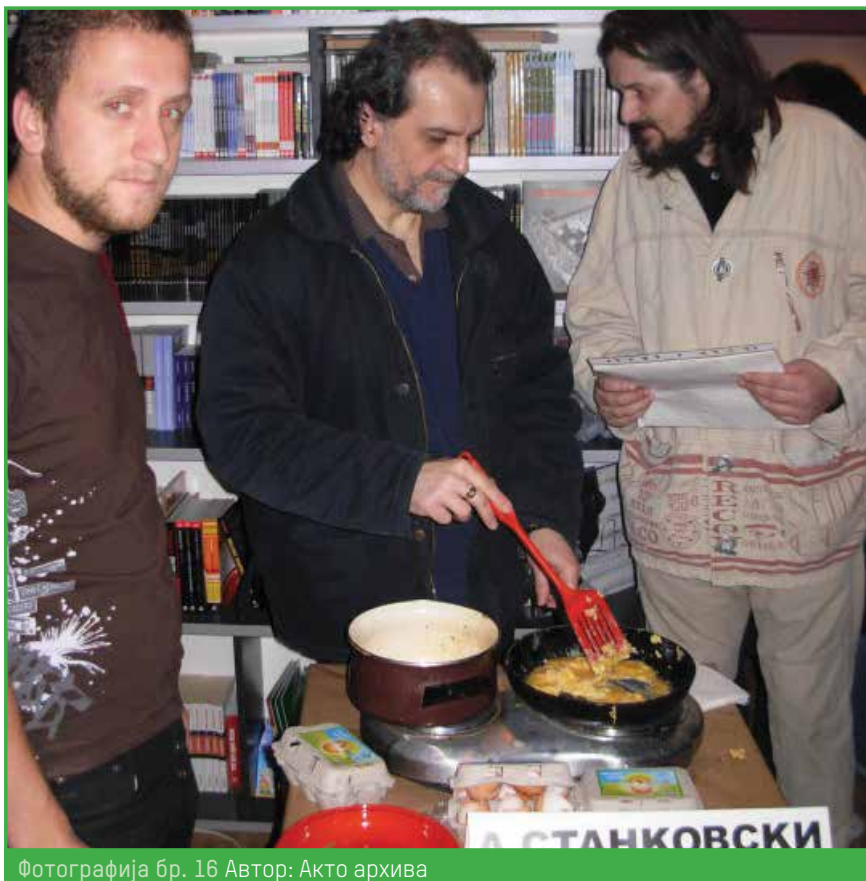
Фотографија бр. 14 Автори: Елеонора Стојановиќ и Игор Андреевски



# SHOTGUN

Фотографија бр. 15 Автори: Елеонора Стојановиќ и Игор Андреевски

Во 2007 година, ХОПС – Опции за здрав живот Скопје, организација која од 1997 година работи на прашањата поврзани со психоактивни супстанции, организираше кампања „Предозираност од осуди“ чија цел беше да се намали стигмата кон луѓето кои употребуваат психоактивни супстанции. Во склоп на кампањата се одржаа повеќе уметнички настани, а најголемо внимание предизвика настанот одржан во Културниот центар „Точка“ каде што се одржа промотивен настан за Фестивалот за современи уметности Акто 2 во Битола на кој јавни личности, пред сè уметници, готвеле свои омилені јадења. Еден од нив бил и Ацо Станковски кој зготвил јадење зачинето со канабис.



Фотографија бр. 16 Автор: Акто архива



Во 2015 година, група на граѓани го организираа првиот КОНОПФЕСТ во Скопје. Се одржа на 19 април и во првите утрински часови од 20 април, Денот на конопот, кога во повеќе држави се организираат маршеви за негова легализација. На овој КОНОПФЕСТ настапија повеќе македонски бендови и диџеи, а целиот настан беше сниман од БЛА БЛА телевизија. Од 2018 година, КОНОПФЕСТ продолжи да го организира Здружението за канабис и зелени политики „Билка“.



Фотографија бр. 17 Автори: Првиот КОНОПФЕСТ, 2015 г., Скопје. Автор: Жарир Симрин

КОНОПФЕСТ



# ЕДНА БИЛКА ЕДЕН ЖИВОТ



LD PISTOLERO  
DA DZAKA NAKOT  
СЛАТКАРИСТИКА  
DJ GOCE (SAF)  
DJ SHVARE  
ГИШ  
ДАНИ ДИМИТРОВСКА  
REPORTERS BAND  
CONQUERING LION

GORAN KAN  
БЕНИ & НОН СТОП  
DJ ДИМИТРИ ОД ЧАИР  
STRING FORCES  
BETA HOUSE  
ЧИСТА ОКОЛИНА  
MUSAIQ  
CONSPIRACY

16:20

20 април

ШКОЛКА ГРАДСКИ ПАРК



Флаер за КОНОПФЕСТ, 2018 г., во организација на „Билка“